

BELLE TEN

Cilt: XXXIV

TEMMUZ 1970

Sayı: 135

TEKİRDAĞ KUROS'U

Doç. Dr. CEVDET BAYBURTLUOĞLU

İstanbul Arkeoloji Müzelerinin Marmara denizi çevresi ve Trakya'daki araştırma ve eser toplama faaliyetleri sırasında çeşitli devirlere ait birçok eserin toplandığı veya mahallinde korunmasının yapıldığı ve tanıtıldığı malûmdur. Tekirdağ Kuros'u diye isimlendirilen eser de Arkeoloji Müzesinin bu tip faaliyeti sırasında müzelerimize kazandırılmış bulunmaktadır. Dr. Nezih Fıratlı'nın İstanbul Arkeoloji Müzeleri yıllığında verdikleri kısa bilgiye göre kurosa ait torso Tekirdağ'da Bay Şakir Taner tarafından bir taşçı atölyesinde bulunarak özel koleksiyonuna getirilmiş, 1965 yılında ise İstanbul Arkeoloji Müzelerine 5760 envanter numarası ile intikal etmiştir.¹

İstanbul çevresinin ve müzesinin arkaik plâstik yönünden mühim eserleri arasında sayılabilecek olan kuros üzerinde çalışma müsaadesi veren İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Sayın Necati Dolunay'a; fotoğraf yardımı ile Sayın Sevim İşlek'e; neşir için olduğu kadar fotoğraf ve bazı hususlar hakkında da yardımda bulunan Sayın Dr. Nezih Fıratlı'ya teşekkürlerimi belirtmeyi zevkli bir borç bilirim.

Torso bir taşçı atölyesinde ele geçirildiğine göre kat'î bulunuş mahalli malûmumuz değildir. Sayın Dr. Fıratlı'nın mahallinden elde ettiği ve Yıllıkta verdiği bilgiye nazaran Tekirdağ Şarap Fabri-

¹ Fıratlı, Dr. Nezih: Kısa Arkeolojik Haberler. İstanbul Müzeleri Yıllığı 13-14/1966 S. 223-224 Lev. LXIX, 4. Eser ayrıca Machteld Mellink tarafından arkeolojik haberler meyanında zikredilmiştir. Archaeology in Asia Minor. AJA LXIX/1965, S. 149.

kasının batısından gelmiştir. Omuzlar hizasından başı, omuz başlarından kolları ve kalça ile diz kapağının ortasından bacakları kopmuş olan torso 102 cm. yüksekliğindedir. Omuzlar hizasında 70 cm., belde 35 cm genişliği olan kuros; kalçalarda: yana yapışık olan yumruklardan sağdakinin bacağına yapışık olduğu yerden kopmuş olmasına mukabil soldakinin bilek hizasından bir kısmının kalması ile yaklaşık olarak 50 cm. genişliğe sahiptir.

Malzeme olarak grimsi beyaz ve dalgalı Marmara adası (Prokonessos) mermerinin kullanıldığı Tekirdağ kurosunun gövde kısmı oldukça iyi korunmuştur. Yalnız ileri atılmış olan sol bacağın ön tarafında ve yana yapışık ellerin kopması ile yanlarda, ayrıca sağ kalçada tahribat görülmektedir (Lev. I, II, III.)

İlk bakışta uzun endamlı ve mütenasip vücutlu olarak göze çarpan normalden biraz büyük yapılmış eser dikkatlice tetkik edildiğinde arkaik devre has bariz özelliklere sahiptir. Batıdaki örnekler nazaran daha yumuşak ve dolgun işlenmiş olan gövde; kaş, göz, dudak ve yüz işleniş gibi sıhhatli mukayese yapma imkânı verecek kısımları ele geçmediği halde Anadolu'ya ait bir eser olduğunu göstermektedir. Omuzlar oldukça yumuşak işlenmiş olup köprücük kemikleri hafif bir çıkıntı halinde düz bir şekilde yapılmıştır. Geniş omuz ve ince beli ile atletik yapılı bir gençte bulunması icap eden göğüs adaleleri burada, bilhassa yandan bakıldığında, şişmanca ve ham bir vücuttaki kadar dolgundur. *Thorax* ve *Linea Alba*, merkezi göbük çukurunda olan ters bir çapa şeklinde gösterilmiş ve oldukça derin işlenmiştir. Göğüs uçları ve göbük düğme şeklinde kabartılar halinde olup göbük ortasında ufak bir çukur mevcuttur. Penis, vücuda tabii hale uymayan halka bir çıkıntı ile birleşmiştir. Kasıklar oldukça derin gösterilmiş, dolayısıyla karın kısmı heykel için hafif göbükli diyebileceğimiz kadar dışa taşmıştır (Lev. I).

Torsoya arkadan bakıldığında saçların kitle halinde omuz hizasına kadar düştüğü ve uçlarının düz bir hat meydana getirdiği görülür (Lev. III.). Ortada on sıra ipe dizilmiş inci veya tesbih şeklindeki stilize saçlar yanlardan verev olarak gelen aynı tip buklelerle sınırlanmaktadır. Ayrıca biraz daha fazla kısmı muhafaza edilmiş, sağ tarafta görüldüğü gibi verev gelen bukleler de kalın bir örgü ile çevrelenmiştir. Dikey inen saçların tam ortasından başlayan sırt çizgisi derin bir oyuk halindedir. Mermerdeki damarlar da bele rastlayan kısımlarda açıkça görülebilmektedir (Lev. III.).

Yukarda da zikredildiği üzere tarihleme ve mukayese için mühim bir unsur olan baş ele geçmemiş olmakla beraber mevcut kısımlarla torsonun paralellerini tesbit etmek imkânına sahibiz. Umumî görünüşü ile Tekirdağ kurosü Erdek², Paris³ ve Samos⁴ kuroslarına benzetilmektedir. Saç tuvaleti bakımından evvelce Rodos'tan olduğu söylenip Samos'tan olduğu ispatlanan kuros başına⁵, British Museum ve İstanbul Müzesindeki Hieronda'dan gelme başlara⁶, Keramos'ta bulunan başa⁷ ve bilhassa Erdek kurosunununkine⁸ büyük benzerlik göstermektedir.

Thorax hattının işlenişine paralel veya benzer birçok eser saymak kabilsede yakın örnekler olarak yine Samos, Paris ve Erdek kurosuları ile Anadolu'dan çıkma veya Ege adalarının Anadolu'ya yakın olanları ile Karadeniz kolonilerindekileri saymak gerekir. Yalnız en yakın örnek olarak kabul edeceğimiz Erdek kurosuna nazaran Tekirdağ kurosunun *thorax*'ının daha şematik bir şekilde işlendiğini belirtmek isteriz (Lev. I ve Lev. IV Res. 3.)

Göğüs adalelerinin yapılmasında da Paris ve Samos kuroslarına göre farklar mevcuttur. Şişkin ve düzgün olan Tekirdağ kurosunun göğüslerine nazaran Paris'teki kurosunkiler sıkışık ve yukarıda, Samos'takinde ise oldukça sathidir.

Malzemesi bakımından olduğu kadar stilistik hususiyetleri ile de Erdek kurosuna (Lev. IV, Res. 1-3) büyük ölçüde benzerlik gösteren

² Akurgal, Ekrem: Neue archaische Bildwerke aus Kyzikos. Antike Kunst. Heft 2, 8. Jahrgang 1965 Taf. 26, 27, 28/1.; Laubscher, Hans Peter: Zwei neue Kouroi aus Kleinasien. İst. Mitt. 13-14/1963-1964 Taf. 32, 33, 34 a.

³ Richter, G.M.A.: Kouroi. Fig. 356 - 358.

⁴ a.e. Fig. 359-361.

⁵ Mendel, G.: Catalogue des Sculptures II No. 530.; Schede, G.: Meisterwerke der türkischen Museen I Lev. I.; Akurgal, E.: Die Kunst Anatoliens von Homer bis Alexander. Abb. 216, 217.; Buschor, E.: Frühgriechische Jünglinge. Fig. 90, 91.; Eckstein, F.: Archaischer Jünglingskopf in Istanbul. Antike Plastik. Lieferung I Taf. 45-52.

⁶ Pryce, F. N.: Catalogue of sculpture in the Department of Greek and Roman antiquities of the British Museum Vol. I, Part. I S. 114, 115 Fig. 174.; Mendel, G.: Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines Vol. I S. 563 No. 241.

⁷ Devambez, P.: Tête archaïque trouvée à Keramos. AJA XXXIX/1935, S. 344-351, Fig. 7, 8.

⁸ Laubscher, H. P.: a. e. Fig. 32, 33, 34a. Akurgal, E.: Antike Kunst I Lev. 26, 27, 28/1.

Tekirdağ kurosunun bulunuş şekli ve yeri, birlikte başka malzemenin gelmemiş veya ele geçmemiş olması ile çeşitli ihtimalleri akla getirmektedir. Propontis'te Samoslular tarafından kurulan en eski koloni Perinthos (Tekirdağ) olduğuna göre ion zevkinin ve düşüncesinin hâkim olduğu bu şehirde böyle bir eserin bulunması tabiidir ve şehrin kuruluşu M.Ö. 603-602 yıllarında olduğu nazarı dikkate alınırsa zaman bakımından bir sakınca da doğurmamaktadır⁹. Kuros'un Dr. Fıratlı'nın işaret ettiği gibi Marmara denizinin güney yakasından yani Kyzikos veya Prokonnesos'tan malzeme olarak kullanılmak üzere diğer taşlar ile birlikte Tekirdağ çevresine getirilmiş olması şüpheli gelmektedir. Zira heykel halinde işlenmiş bir taşın yapı malzemesi veya yine bir heykelin yapılmasına yararlı mermer olarak kullanılması işlenmemiş bir bloğa nazaran daha az iktisadidir ve kullanışlıdır. Bu takdirde eserin zamanında veya yapıldıktan pek kısa bir zaman sonra heykel olarak sevk edilmiş olması akla daha uygun gelir. Kuros'a ait torso'nun çıktığı yeri görmemiş olmakla beraber, Şarap fabrikasının çevresinde heykelin bulunduğu yerde sonradan tahrip edilmiş bir nekropol veya mukaddes mahal olması ihtimalini düşünmekteyiz. Aksi halde, mukaddes bir mahalle bırakılan bir adak mı yoksa bir ölünün mezarını süsleyen bir mezar anıtı mı olduğunu söyleyemediğimiz eserin ikinci veya üçüncü defa heykel olarak kullanılmak üzere taşınırken herhangi bir sebeple bugün ele geçtiği yere bırakılmış olması icap etmektedir. Yalnız bugüne kadar Tekirdağ'da heykelle çağdaş olabilecek başka plâstik eser ele geçmediği ve yapının da tanınmadığı göz önüne alınırsa kurosun malzeme ve işçilik yönünden Erdek kurosuna olan çok yakın benzerliği dolayısıyla Kyzikos'tan yapılmış bir eser olarak sevk edildiğini de belirtmemiz gerekmektedir. Aksi halde Marmara adasından (Prokonnesos) işlenmemiş olarak Tekirdağ'a gönderilen mermerin burada Milet heykeltraşlık mektebine mensup bir sanatkâr tarafından şekillendirilmiş olması lâzımdır.

Milet heykeltraşlık mektebinin Marmara denizi çevresinde ele geçen güzel bir örneği olan torso Erdek kurosundan zaman bakımından pek uzak olmamalıdır. Yukarda belirttiğimiz bazı şematik kısımlarına ve Erdek kurosuna nazaran oldukça toplu, hattâ göbekli denecek halde olmasına rağmen Sayın Prof. Akurgal'ın belirttiği gibi Branhitlerde-

⁹ Roebuck, Carl : Ionian Trade and Colonization. S.

ki tarzda bir kalınlığa ve ağırlığa da sahip değildir ve her halükârda onun uzun, narin heykeller sınıfına dahildir¹⁰. Saç tuvaleti bakımından VI. asrın ortasına tarihlenen İstanbul Müzesindeki başa¹¹ nazaran daha yeni, Didyma'dan gelme örneklerle¹² Efes'te bulunan baş parçasına yakın¹³; ancak her bakımdan Erdek kurosunun saçlarına (Lev. IV, Res. 3) benzeyen eserin gövde işlenişi bakımından da yine sonuncu örneğe yakınlığı aşikârdır ve kanaatımızca M.Ö. 540 civarı Tekirdağ kurosuna verilebilecek en isabetli tarih görülmektedir.

¹⁰ Akurgal, Ekrem: Die Kunst Anatoliens. S. 229 v.d.

¹¹ Eckstein, Felix: Antike Plastik I S. 57.

¹² Pryce, F. N. : Catalogue of sculpture. Brit. Mus. Vol. I S. 114 v.d.

¹³ Mendel, G.: Catalogue des sculptures Vol. I S. 563 No. 241.

Lev. I

C. Bayburtluoğlu

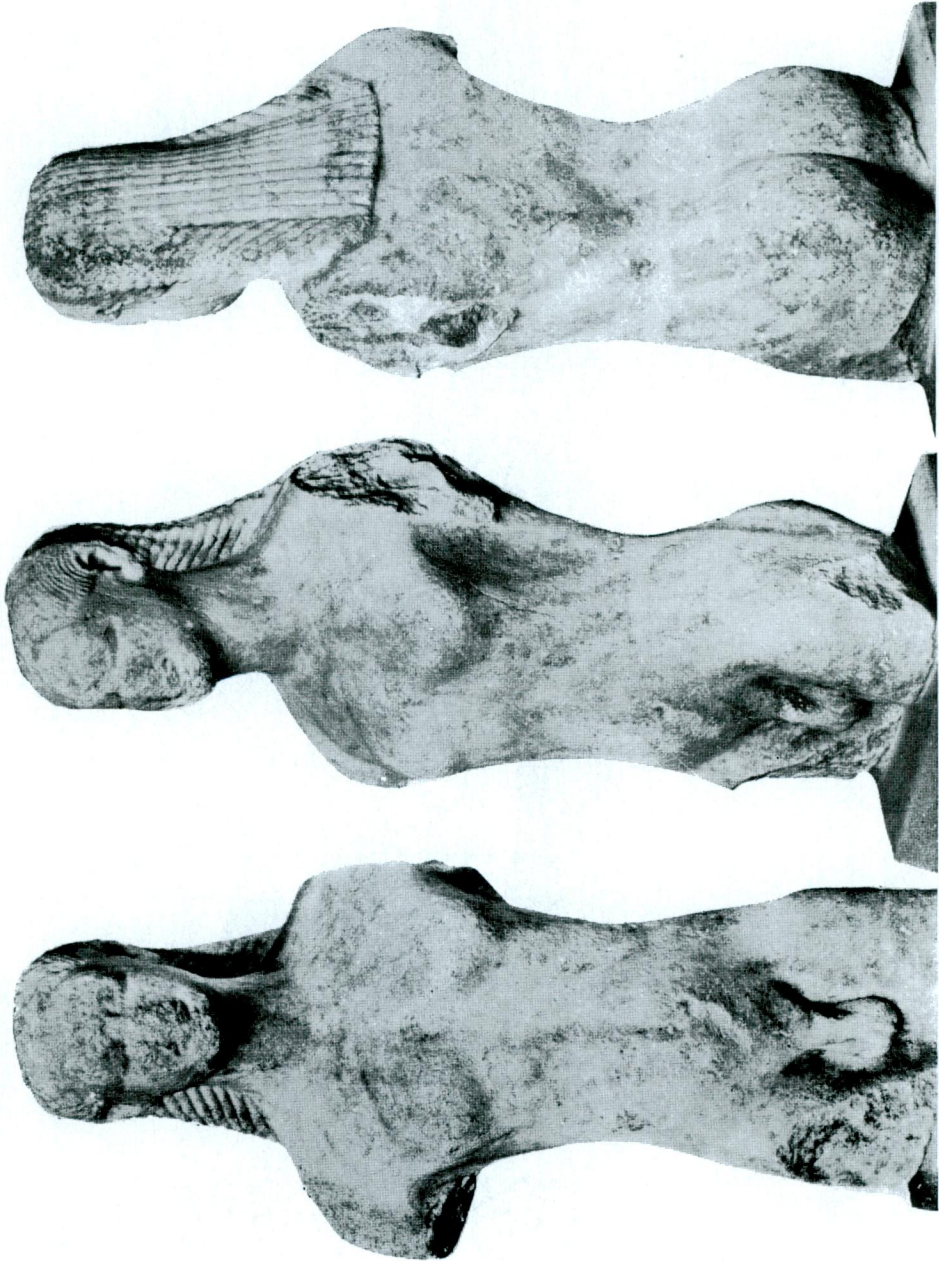

Lev. III

C. Bayburtluoğlu

3

2

1